

بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی تشکلهای مردم نهاد استان مرکزی بر توسعه سیاسی

میترا بیات^۱

حسن خیری^۲

محمدحسین پوریانی^۳

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۹/۸/۷

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۱/۲۲

چکیده

از جمله عوامل تأثیرگذار بر توسعه سیاسی، عامل کلیدی سرمایه اجتماعی است. پژوهش حاضر در پی بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی تشکلهای مردم نهاد استان مرکزی بر توسعه سیاسی می‌باشد. شاخص‌های مورد نظر سرمایه اجتماعی، اعتماد و انسجام اجتماعی هستند. برای دستیابی به این هدف، از نظریات پاتنام، کلمن و فوکویاما استفاده شده و از روش پیمایشی (پرسشنامه) و اسنادی بهره می‌گیرد و با استفاده از آموس و مدل‌سازی معادلات ساختاری، تحلیل عاملی تأییدی انجام می‌شود و با استفاده از SPSS شاخص‌های توصیفی به دست می‌آید. ضریب آلفای کرونباخ برای ۲۱ گویه، ۰/۹۲۵ و دارای پایایی قابل قبولی می‌باشد. جامعه آماری، اعضای تشکلهای مردم نهاد استان مرکزی (۱۳۰۴ نفر) می‌باشد و از نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده استفاده شده است. حجم نمونه ۳۸۴ نفر می‌باشد. یافته پژوهش این است که سرمایه اجتماعی تشکلهای مردم نهاد بر توسعه سیاسی تأثیر مثبت و معناداری دارد و برای تحقق جبهه فرهنگی- اجتماعی انقلاب و هم‌افزایی استعدادها و ظرفیت‌ها برای سامان دادن به اهداف سیاسی نظام و مبارزه با دشمنان و شفاف‌سازی چالش‌های پیشرو و توسعه جامعه مدنی، نقش مهمی ایفا می‌کنند.

واژگان کلیدی: سرمایه اجتماعی، توسعه سیاسی، مشارکت سیاسی، فرهنگ سیاسی، تشکلهای مردم نهاد.

۱. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی سیاسی، گروه علوم اجتماعی، واحد نراق، دانشگاه آزاد اسلامی، نراق، ایران.

۲. دانشیار جامعه‌شناسی سیاسی، گروه علوم اجتماعی، واحد نراق، دانشگاه آزاد اسلامی، نراق، ایران (نویسنده مسئول).

E-mail: hassan.khairi@gmail.com

۳. استادیار جامعه‌شناسی سیاسی، گروه علوم اجتماعی، واحد نراق، دانشگاه آزاد اسلامی، نراق، ایران.

مقدمه

میسر شدن پیشرفت در هریک از زمینه‌های توسعه‌ای، مستلزم حضور آحاد مردم در روند توسعه است و این امر امکان‌پذیر نیست مگر آن که روحیه مشارکت اجتماعی و اعتماد اجتماعی به شکلی مدرن و در غالب تشکل‌های غیردولتی همانند انجمن‌ها، گروه‌ها، اصناف، کانون‌ها، جمعیت‌ها و دسته‌های مختلف در بین مردم رواج داده شده و همه مردم در رسیدن به توسعه همه‌جانبه، دلسوزانه خود را دخیل نمایند. در تمام کشورهای در حال توسعه در کنار سرمایه اقتصادی و سرمایه انسانی که مسئولین هر جامعه در جهت انباشت و به کارگیری آن‌ها تلاش می‌کنند جای سرمایه اجتماعی با رنگ و بویی تازه‌تر و امروزی، ضروری به نظر می‌آید که باید برای رسیدن به نوع نهادینه آن تلاش کرد. هر جامعه‌ای که بتواند اندوخته‌های مناسبی از این سه نوع سرمایه را در درون خود ذخیره کند به راحتی می‌تواند قدم‌های مؤثری را در جهت توسعه به جلو بردارد (از کیا و دیگران، ۱۳۸۹: ۲۵۶). از جمله عوامل تأثیرگذار بر توسعه سیاسی، بحث سرمایه اجتماعی است که اخیراً به‌عنوان یک عامل مهم و کلیدی در راستای توسعه، توجه صاحب‌نظران و عالمان علوم، خصوصاً علوم انسانی را به خود جلب کرده است؛ بنابراین شناسایی سرمایه اجتماعی و تعیین میزان تأثیر آن بر توسعه سیاسی حائز اهمیت است و مسئله‌ای است که در این جا باید به آن اشاره کنیم؛ اما از آن جایی که این مفهوم در ایران علیرغم اهمیت فراوانش به عنوان یک فاکتور مهم در توسعه، چندان مورد توجه قرار نگرفته است، لذا تحقیقات بیشتر در این زمینه می‌تواند باعث توجه بیشتر به این عامل توسعه‌ای مهم گردد. تا به امروز مباحث پیرامون مفهوم «سرمایه اجتماعی» در جامعه ما به شکلی از هم گسیخته مطرح شده که این امر بدون در اختیار داشتن منابعی کافی و منسجم به مباحث پراکنده و ناقص انجامیده است و نتوانسته به پرسش‌های زیادی که در ارتباط با کاربرد این مفهوم در کشورهایی نظیر ما وجود دارد، پاسخ دهد (تاج‌بخش، ۱۳۸۴: ۸).

مبحث سرمایه اجتماعی، آن چنان گسترده است که شناخت، معرفی و بیان رابطه آن با ثبات توسعه و پیشرفت جامعه، نیازمند مطالعات دقیق‌تر و بررسی‌های بیشتر است. سرمایه اجتماعی، در برگرفته معانی و مفاهیمی است که اگر به آن توجه شود، می‌تواند توسعه و ثبات یک جامعه را تضمین کند. با افزایش سرمایه اجتماعی در میان افراد جامعه، شاهد گسترش روزافزون ارزش‌های دموکراتیک و در نتیجه، مشارکت فعال در جامعه همراه با رشد و توسعه سیاسی خواهیم بود. سرمایه اجتماعی، زیربنای توسعه فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی هر جامعه است و اگر به آن توجه شود می‌تواند توسعه و ثبات یک جامعه را تضمین کند. در این میان، تحقیق حاضر درصدد است تا با بهره‌گیری از الگویی نظری، تأثیر سرمایه اجتماعی بر توسعه سیاسی را به دقت مورد واکاوی قرار داده و به بررسی و شناسایی دو مؤلفه سرمایه اجتماعی تشکل‌های مردم نهاد استان مرکزی و تأثیر آن‌ها بر میزان توسعه سیاسی بپردازد. با توجه به این که در خصوص این موضوع، تاکنون کار دقیق علمی انجام نشده و ممکن است با آزمون و خطاهایی مواجه شویم که جبران‌ناپذیر باشد، به نظر می‌رسد این موضوع، قابل بررسی باشد و نیز با توجه

به این که جامعه ما به اصطلاح یک جامعه «در حال گذار و رو به توسعه» است و استان مرکزی نیز به عنوان بخشی از این جامعه بزرگ است و به عنوان پایتخت صنعتی ایران شناخته می‌شود، هر روز شاهد تغییر و تحولات زیادی می‌باشد که این تغییرات می‌توانند در توسعه سیاسی جامعه، مؤثر باشند و عملکرد منفی آن می‌تواند باعث پایین آمدن توسعه سیاسی شود. بررسی این استان به عنوان عضوی از جامعه ایران تأثیر زیادی در بررسی این رابطه در کشور دارد و از طریق شناسایی و تحلیل دیدگاه شهروندان، به ارتقای الگوی توسعه سیاسی کشور کمک می‌نماید.

به نظر می‌رسد انجام پژوهشی منسجم که به طور دقیق، دو بُعد سرمایه اجتماعی تشکل‌های مردم نهاد استان مرکزی را مورد بررسی قرار دهد، ضروری می‌باشد. پژوهش حاضر می‌تواند راهنمایی برای تحقیقات و رساله‌های دانشگاهی در آینده بوده و عاملی برای طرح مباحث جدی‌تر، پیرامون گذار به توسعه سیاسی را فراهم آورد. در این میان تحقیق حاضر درصدد است تا به بررسی و تجزیه و تحلیل شاخص‌های سرمایه اجتماعی (اعتماد اجتماعی و انسجام اجتماعی) تشکل‌های مردم نهاد استان مرکزی و تأثیر آن‌ها بر میزان توسعه سیاسی (مشارکت سیاسی و فرهنگ سیاسی) بپردازد. به این ترتیب تصور می‌شود تحقیق و تدوین رساله‌ای در این باب که در آن، تأثیر سرمایه اجتماعی و مشخصاً سرمایه اجتماعی سازمان‌های مردم نهاد، بر توسعه سیاسی مورد نظر قرار گیرد، حائز اهمیت بوده و از جمله مباحث شایسته بررسی در تحقیقات اجتماعی باشد.

تعریف مفاهیم

سرمایه اجتماعی

مفهوم سرمایه اجتماعی، دارای نفوذ و قدرت است و در علوم اجتماعی مورد توجه قرار می‌گیرد و وارد دایره سیاست هم شده و در رسانه‌های گروهی نیز مبحث داغی است (Field, 2003: 1). پاتنام و همکارانش سرمایه اجتماعی جوامع را با تقویت ارتباط بین ساکنین مختلف و یافتن سازمان‌های بیشتری که می‌توانستند شهروندان را در مورد اهداف معمولی متحد کنند، بازسازی کردند. آن‌ها معتقد بودند که شهرها، مناطق و کشورهایی که سرمایه اجتماعی بالایی دارند نسبت به مکان‌هایی که سرمایه اجتماعی پایینی دارند، به دموکراتیک بودن تمایل بیشتری دارند (Leighninger, 2006: 50).

اعتماد اجتماعی

اعتماد به منزله یک ویژگی فردی و شخصیتی است. اعتماد، یک تلفیق مفهومی است که در ارتباط بسیار نزدیک با مفاهیمی مانند وفاداری، دگرخواهی، صداقت و نودوستی قرار می‌گیرد (قدیمی، ۱۳۸۶: ۳۳۱-۳۳۲). اعتماد به یکدیگر، شرط روابط ثانویه است که به نوبه خود، برای مشارکت‌های سیاسی و اجتماعی مؤثر است (اینگلههارت، ۱۳۷۳: ۶۴). مطالعه اعتماد اجتماعی، در جایگاه یک مکانیسم اجتماعی،

تعاملات اجتماعی انسان‌ها را به وسیله انگیزه‌ها، احساسات و باورهای آنان بررسی می‌کند (Misztal, 1996: 15). جانسون معتقد است که در یک رابطه مبتنی بر اعتماد (اعتماد کننده و فرد مورد اعتماد)، این عناصر وجود دارند: صراحت و باز بودن، سهیم کردن، پذیرش، حمایت، تمایلات همکاری‌جویانه، رفتار مبتنی بر اعتماد، رفتار قابل اعتماد، اعتماد کننده بودن و قابلیت اعتماد داشتن (Johnston, Bachman & Malley, 1993: 66).

انسجام اجتماعی

انسجام در اجتماع یعنی استفاده از امکانات موجود در اجتماع، حضور در رویدادهای اجتماعی، حس تعلق به اجتماع، ادراک فرد در خصوص دوستی از سوی اجتماع و میزان شبکه‌های دوستی در محل (غفاری، ۱۳۹۰: ۲۳۸). انسجام اجتماعی از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای به این شرح است که یک ملت، تمام آرمان‌های بزرگ خود را در سایه وحدت ملی می‌تواند به دست آورد. همکاری، همدلی، بازو به بازو دادن و دل‌ها را به یکدیگر مرتبط کردن و به سمت هدف‌های والای این ملت پیش رفتن، برای بهروزی و پیشرفت کشور لازم است (خامنه‌ای، ۱۳۹۰: ۱۹۴). مراد از وحدت و انسجام از دیدگاه ایشان، همکاری افراد با یکدیگر و عدم برخورد همراه با ضدیت است و این که همدیگر را نفی نکنند و دشمن را بر یکدیگر مسلط نمایند (خامنه‌ای، ۱۳۸۶: ۲۱).

توسعه سیاسی

توسعه سیاسی برای دانش پژوهان علوم اجتماعی و سیاسی عنوانی آشناست و امروزه مباحث مربوط به آن، بیشتر دلمشغولی کشورهای جهان، اعم از شمال و جنوب را تشکیل می‌دهد. در کشور ایران نیز بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و خصوصاً سال‌های بعد از جنگ تحمیلی، مباحث مربوط توسعه در ابعاد سیاسی و اقتصادی خود، متون و اوقات زیادی را به خود اختصاص داده است؛ تا جایی که موضوعی مانند توسعه سیاسی از حالت کلاسیک خود، خارج و حالتی روزنامه‌نگارانه یافته و به زبان عامه نیز جاری شده است (پای و دیگران، ۱۳۸۰: ۱۱). توسعه سیاسی مفهوم بسیار گسترده‌ای دارد که از فرایند تشکیل دولت ملی گرفته تا تأسیس نهادهای حکومتی قانونی و استقرار برابری سیاسی را در بر می‌گیرد (پو، ۱۳۸۱: ۱۷).

مشارکت سیاسی

بسیاری از پژوهش‌ها بیانگر این است که میان شبکه‌های اجتماعی و مشارکت سیاسی ارتباط نزدیکی وجود دارد و پیوندهای میان افراد، دوستان و خانواده، تمایل فرد را به مشارکت سیاسی افزایش می‌دهد. مجموعه‌ای از متغیرها از جمله پایگاه اجتماعی-اقتصادی، انجمن‌های غیرسیاسی، نگرش‌های روان-شناختی و قومیت افراد در این حوزه تأثیرگذارند. عضویت افراد در گروه‌های کوچک محلی نیز، آن‌ها را با

گروه‌های محلی بزرگ‌تر پیوند می‌دهد و باعث افزایش دانش سیاسی فرد می‌شود. هر چقدر رابطه افراد با دوستان خود در مورد مسائل سیاسی بیشتر شود به همان میزان علاقه و مشارکت آن‌ها نیز بیشتر می‌شود (Kotler, 2005: 62). یکی از مسائل مهم در سرمایه اجتماعی، عضویت داوطلبانه یا اجباری در انجمن‌های غیرسیاسی می‌باشد که هر دو می‌تواند بر روی افراد منفعل و کنشگر تأثیر بگذارد. انجمن‌های داوطلبانه فرصت‌هایی را ایجاد می‌کنند که مهارت‌های افراد را توسعه می‌دهند و می‌توانند شهروندان را برای مشارکت و اهداف سیاسی بسیج کنند. مشارکت در انجمن‌های داوطلبانه و غیرسیاسی می‌تواند افراد را به لحاظ سیاسی، فعال‌تر کند (Saegert & Winkel, 2004: 221).

فرهنگ سیاسی

فرهنگ، هم به مثابه وسیله‌ای برای اعمال سیاست شناخته شده و هم به مثابه چیزی که مطلوب جامعه و در وظیفه حکومت است که آن را ترقی دهد. ما نه فقط از محافل بلندپایه سیاسی می‌شنویم که روابط فرهنگی بین ملل دارای اهمیت زیادی است، بلکه در می‌یابیم اداراتی تأسیس می‌شود و مقاماتی نصب می‌شوند، به خصوص مراقبت از این روابط که گمان می‌رود مناسبات دوستانه بین ملل را پدید می‌آورد. فرهنگ به یک مفهوم، تبدیل به بخشی از سیاست شده و در دوره‌هایی سیاست، فعالیت بوده است درون یک فرهنگ و بین نماینده‌های مختلف (الیوت، ۱۳۶۹: ۹۹).

تشکل‌های مردم نهاد (سازمان‌های غیردولتی یا سمن‌ها یا NGOها)

سازمان مردم نهاد، سازمانی است که: ۱. بر اساس یک توافقنامه بین‌المللی به وجود نیامده باشد. ۲. دارای تخصص یا منافع مرتبط با نهادهای بین‌المللی باشد. ۳. ایده‌هایی را بیان دارند که مستقل از دولت‌های ملی باشد (بتسیل و گرل، ۱۳۹۶: ۳۰). به نظر معماریان، سازمان‌های غیردولتی که از نیروهای داوطلب و نیمه‌داوطلب، کمک‌های مردمی افراد خیر و بنیادها، بخش خصوصی و در نهایت از سرمایه اعتماد مردم برای پیشبرد اهداف خود استفاده می‌کنند، ناگزیر باید بتوانند به نحو مطلوبی خود را به مخاطبان خویش و به صورت کلی، گروه‌های ذی‌نفع، معرفی و آنان را برای همکاری، حمایت، پشتیبانی و حتی عضویت در سازمان، ترغیب و تشویق کنند (معماریان، ۱۳۸۳: ۱۶-۱۵). سازمان‌های غیردولتی، سازمان‌های رسمی هستند که نه قسمتی از دولت‌اند و نه شرکت‌های تجاری بدون سود و تعداد آن‌ها بی‌شمار است هر چیزی از پیشاهنگی گرفته تا سازمان‌های حقوق بشر، از گروه‌های خودیاری تا احزاب سیاسی (Butcher, 2007: 7-8). جامعه مدنی در صورتی می‌تواند یک سازمان غیردولتی تلقی شود که فعالیت‌های حمایتی آن صرفاً بر خدمت‌رسانی متمرکز شود (Blair, 1997: 23-25). ویژگی‌های سازمان‌های غیردولتی عبارت‌اند از: ۱. غیرانتفاعی بودن، ۲. نداشتن وابستگی به دولت، ۳. داوطلبانه، ۴. برخورداری از شخصیت حقوقی، ۵. مدیریت دموکراتیک و مشارکتی، ۶. خودگردان، ۷. غیر سیاسی بودن (سعیدی، ۱۳۹۱: ۲۴-۲۵).

مروری بر پیشینه تحقیق

یونس عزتی به این نتیجه رسیده که سرمایه اجتماعی بر میزان مشارکت سیاسی تأثیرگذار است و باید برای تقویت هر چه بیشتر سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی، گام‌هایی در جهت بالاتر بردن اعتماد اجتماعی، آگاهی عمومی، تعهد اجتماعی و دیگر عوامل تأثیرگذار بر این مهم، برداشته شود تا نهایتاً جامعه به توسعه لازم دست یابد (عزتی، ۱۳۸۶: ۱). از مقاله حسنی در می‌یابیم که بررسی تغییرات سرمایه اجتماعی در ایران، بیانگر روند افزایشی و کاهشی پی در پی است؛ هر چند در مجموع، در طی سی سال اخیر، سرمایه اجتماعی در ایران کاهش یافته است (حسنی، ۱۳۹۴: ۱). در مقاله امید عزیزیان می‌خوانیم که سرمایه اجتماعی با طرح جمع‌گرایی، تشکل‌های گروهی و اعتماد اجتماعی در بهبود روند توسعه سیاسی بسیار تأثیرگذار است (عزیزیان، ۱۳۹۵: ۱). ملکی‌زاده به این نکته اشاره کرده که اعتماد را می‌توان به عنوان یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌ها و عناصر وجودی توسعه سیاسی به شمار آورد (ملکی‌زاده، ۱۳۷۴: ۱). رایس و لینگ^۱ بر ماندگاری و دوام سرمایه اجتماعی تأکید دارند و معتقدند سرمایه اجتماعی اثرات انکارناپذیری بر دموکراسی و پیشرفت اقتصادی دارد. آن‌ها نشان دادند که سرمایه اجتماعی، بادوام و قابل انتقال است و یکی از مؤلفه‌های مهم پیش‌بینی کننده دموکراسی می‌باشد (Rice & Ling, 2002: 307). نتایج مقاله هیونجون^۲ نشان می‌دهد سرمایه اجتماعی شامل اعتماد عمومی، اطمینان به دولت و مشارکت مدنی می‌باشد. این یافته‌ها نشان می‌دهند که سرمایه اجتماعی با مشارکت سیاسی مرتبط است (Hyungjun, 2001: 13). جکمن و میلر^۳، سرمایه اجتماعی را به عنوان یکی از ویژگی‌های فرهنگ سیاسی مطرح کرده‌اند (Jackman & Miller, 1998: 47). در مقاله تنی و هنکوینت^۴ بیان شده که سرمایه اجتماعی دلیلی برای افزایش ظرفیت تحرک سیاسی است (Teney & Hanquinet, 2012: 1). با توجه به این که شاخص‌های سرمایه اجتماعی از دید نظریه‌پردازان مختلف، متفاوت هستند و هر یک از این مقالات ذکر شده، فقط چند شاخص را مورد بررسی قرار داده‌اند، محقق از تحقیقات بالا کمک گرفته و درصدد انجام پژوهش جدیدی می‌باشد. این پژوهش ادامه دهنده راهی است که دیگران پیموده‌اند و امید است مبنایی برای پژوهشگران آتی قرار گیرد. با توجه به این که شاخص‌های اعتماد اجتماعی و انسجام اجتماعی مربوط به سرمایه اجتماعی و شاخص‌های مشارکت سیاسی و فرهنگ سیاسی مربوط به توسعه سیاسی از دیگر شاخص‌ها مهم‌تر هستند و یا بیشتر مورد توجه قرار گرفته‌اند و نظریات پاتنام، کلمن و فوکویاما نیز بیشتر مدنظر محققان بوده است، محقق درصدد پیمودن ادامه راه و تکمیل پژوهش‌های قبلی بر آمده تا بر خلاف نتایج بعضاً ضد و نقیض، به نتیجه جدیدی برسد. به نظر می‌رسد

¹. Rice & Ling

². Hyungjun Suh

³. Jackman & Miller

⁴. Teney & Hanquinet

به دلیل این که تاکنون سرمایه اجتماعی تشکلهای مردم نهاد و تأثیر آن بر توسعه سیاسی، بررسی نشده است، این موضوع نقطه قوت و امتیاز تحقیق حاضر، قلمداد خواهد شد.

نظریه پردازان زیادی در طول زمان تلاش کرده اند تا مؤلفه های سرمایه اجتماعی را شناسایی کرده و تجزیه و تحلیل نمایند؛ از جمله آنها می توان به بوردیو^۱، کلمن، پاتنام، فوکویاما، دوتو کوپیل^۲ و ... اشاره کرد؛ لذا محقق، در پژوهش حاضر، نظریات سرمایه اجتماعی را مطرح و سپس شاخص هایی از این نظریات را استخراج نموده و ارتباط بین شاخص های سرمایه اجتماعی و توسعه سیاسی را با توجه به مبانی تئوریک پژوهش برقرار کرده و در نهایت، از ترکیب چند نظریه (پاتنام، فوکویاما و کلمن) و از رویکرد تلفیقی ساختارگرایی کارکردی و سرمایه اجتماعی ناظر به نهادها استفاده کرده است.

سرمایه اجتماعی از نظر پاتنام

پاتنام، سرمایه اجتماعی را مجموعه ای از مفاهیم مانند هنجارها، اعتماد و شبکه ها می داند که موجب ایجاد ارتباط و مشارکت بهینه اعضای یک جامعه شده و در نهایت منافع متقابل آنها را تأمین خواهد کرد. از نظر وی، اعتماد و ارتباط متقابل اعضا در شبکه، منبعی است که در کنش های اعضای جامعه موجود است (پاتنام، ۱۳۸۰: ۱۶۷).

سرمایه اجتماعی از نظر فوکویاما

فوکویاما در تعریف سرمایه اجتماعی چنین می گوید: «سرمایه اجتماعی، مجموعه معینی از هنجارها و ارزش های غیررسمی است که اعضای گروهی که همکاری و تعاون میان آنها مجاز می باشد، در آن سهیم هستند که البته مشارکت در ارزش ها و هنجارها به خودی خود باعث تولید سرمایه اجتماعی نمی گردد، چرا که این ارزش ها ممکن است ارزش های منفی باشند» (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۲).

سرمایه اجتماعی از نظر کلمن

کلمن بر این باور است که سرمایه اجتماعی در روشن ساختن یکی از مشکلات مهم تحلیل اجتماعی یا آن چه پیوند خرد- کلان نام گرفته است، سودمند است. ویژگی های مشترک عناصر متعدد سرمایه اجتماعی به اعتقاد کلمن عبارت اند از: ۱. همگی شامل برخی جنبه های ساختار اجتماعی هستند. ۲. سرمایه اجتماعی، کنش های اجتماعی را تسهیل می کند (همان: ۱۲-۱۱). به اعتقاد وی، سرمایه اجتماعی یکی از شکل های سرمایه است که با گذشت زمان، مستهلک می شود. اگر روابط اجتماعی حفظ نشود، به تدریج از بین می رود. با گذشت زمان، انتظارات و تعهدات، ضعیف و ناپدید می شود؛ و هنجارها به ارتباط منظم بستگی دارند (کلمن، ۱۳۷۷: ۴۹۱).

^۱. Bordio

^۲. De Tocqueville

توسعه سیاسی از نظر ساموئل هانتینگتون

ساموئل هانتینگتون، نوسازی را بر اساس میزان صنعتی شدن، تحرک و تجهیز اجتماعی، مشارکت سیاسی و رشد اقتصادی، مورد ارزیابی قرار می‌دهد و معتقد است که از آن جایی که در فرایند نوسازی و توسعه سیاسی، تقاضاهای جدیدی به صورت مشارکت و ایفای نقش‌های جدیدتر ظهور می‌کنند، لذا نظام سیاسی باید از ظرفیت و توانایی‌های لازم برای تغییر وضعیت برخوردار باشد؛ در غیر این صورت، سیستم با بی‌ثباتی، هرج و مرج، اقتدارگرایی و زوال سیاسی مواجه خواهد شد و امکان دارد پاسخ جامعه به این نابسامانی‌ها، به شکل انقلاب، تجلی نماید (قوام، ۱۳۷۱: ۹۱).

مشارکت سیاسی از نظر ساموئل هانتینگتون

به اعتقاد ساموئل هانتینگتون بعضی بر این باورند که مشارکت، به ویژه در سطح ملی، رشد اقتدار مرکزی را (که باید از طریق برنامه‌های نوسازی انجام گیرد) محدود می‌کند. از لحاظ اثر مشارکت بر ثبات سیاسی، عده‌ای مبنای بر این قرار داده‌اند که مشارکت، جهت استقرار دولتی مسئول و پاسخگو ضروری است که پاسخگویی هم به نوبه خود برای مشروع‌سازی اقتدار، لازم است و مشروعیت هم به نوبه خود پیش شرط تشکیل حکومت باثبات و سامان‌مند است (پای و دیگران، ۱۳۸۰: ۲۴۰).

فرهنگ سیاسی از نظر لوسین پای

از نظر لوسین پای^۱، فرهنگ سیاسی که در آن، آرمان‌ها و هنجارهای عملیاتی نظام سیاسی، هر دو مطرح هستند، هم شامل نگرش‌های ذهنی و احساسات می‌شود و هم نمادهای عینی و مرام‌ها که مجموعاً بر رفتار سیاسی حاکماند و به فرایند سیاسی، ساخت و سامان می‌دهند. ملت‌ها عموماً هم دارای فرهنگ سیاسی خواص هستند و هم فرهنگ سیاسی توده‌ای؛ بعلاوه فرهنگ‌های فرعی یا خرده-فرهنگ‌هایی که از تفاوت‌های منطقه‌ای، شغلی، طبقاتی، قومی و غیر آن سرچشمه می‌گیرند (عیوضی، ۱۳۸۵: ۶۹).

لوسین پای در مورد محتوای فرهنگ سیاسی به چهار ارزش اشاره می‌کند و معتقد است که این چهار ارزش با فرایند توسعه سیاسی مرتبط است: ۱. اعتماد، عدم اعتماد و بدگمانی. وجود بی‌اعتمادی گسترده، یکی از موانع جدی بر سر راه ایجاد انواعی از سازمان‌های عمومی است که برای توسعه سیاسی ضرورت دارند. مانع جدی دیگر بر سر راه توسعه، حضور گسترده اعتماد غیر انتقادی و کودکانه به حاکمان و همه اشکال اقتدار از بالا است. ۲. سلسله‌مراتب و مفهوم مقابل آن یعنی برابری. چگونگی رو به رو شدن

کشورهای مختلف با این دوگانگی، یک مسئله جدی در قضاوت پیرامون موفقیت‌های نسبی آن‌ها در توسعه است. ۳. آزادی و اجبار و استبداد، ۴. سطح وفاداری و وفاق (پای، ۱۳۷۴: ۴۶-۴۵).

چارچوب نظری پژوهش حاضر، بر اساس نظریات پاتنام، فوکویاما و کلمن و رویکرد تلفیقی ساختارگرایی کارکردی و سرمایه اجتماعی ناظر به نهادها شکل گرفته و توسعه سیاسی بر اساس نظریات ساموئل هانتینگتون و لوسین پای به صورت تلفیقی، ارزیابی شده است و مدل تحلیلی ارائه شده بر این اساس است که سرمایه اجتماعی (اعتماد اجتماعی و انسجام اجتماعی) حاصل از تشکل‌های مردم نهاد، به چه میزان موجب افزایش توسعه سیاسی می‌گردد. با توجه به مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی مورد بررسی در این تحقیق و با عنایت به این که تعداد زیادی از نظریه‌پردازان در خصوص سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های مختلف آن بررسی کرده‌اند، محقق در نظر دارد به طور تلفیقی از نظریات پاتنام، کلمن و فوکویاما که در خصوص اعتماد، مشارکت و انسجام، بحث کرده‌اند، استفاده نماید.

یکی از اهداف کلی تحقیق، ارائه راهی جهت شناسایی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و نیز راهبردهای مناسب برای توسعه سیاسی می‌باشد. یکی از خصوصیات اصلی و عمده تحقیقات پیمایشی، تعمیم‌پذیری نتایج می‌باشد و در واقع، نتایج نمونه کوچک‌تر به جامعه بزرگ‌تر تعمیم داده می‌شوند. هدف تحقیق حاضر، بررسی و شناسایی میزان تأثیر سرمایه اجتماعی تشکل‌های مردم نهاد استان مرکزی بر توسعه سیاسی می‌باشد.

فرضیات تحقیق

فرضیه اصلی

- سرمایه اجتماعی تشکل‌های مردم نهاد استان مرکزی بر توسعه سیاسی تأثیر مستقیم و معناداری دارد.

فرضیه‌های فرعی

- اعتماد اجتماعی تشکل‌های مردم نهاد استان مرکزی بر مشارکت سیاسی تأثیر مستقیم و معناداری دارد.

- اعتماد اجتماعی تشکل‌های مردم نهاد استان مرکزی بر فرهنگ سیاسی تأثیر مستقیم و معناداری دارد.

- انسجام اجتماعی تشکل‌های مردم نهاد استان مرکزی بر مشارکت سیاسی تأثیر مستقیم و معناداری دارد.

- انسجام اجتماعی تشکل‌های مردم نهاد استان مرکزی بر فرهنگ سیاسی تأثیر مستقیم و معناداری دارد.

تعریف عملیاتی

متغیرهای مستقل با ابعاد (اعتماد اجتماعی و انسجام اجتماعی) و متغیرهای وابسته با ابعاد (مشارکت سیاسی و فرهنگ سیاسی) در این تحقیق، متغیرهای کیفی محسوب می‌شوند. متغیر کیفی متغیری است که پژوهشگر، توانایی اندازه‌گیری آن را ندارد و ویژگی‌های آن را نمی‌توان به وسیله ارقام ریاضی نمایش داد و برای ثبت مشاهده‌ها یا اندازه‌گیری‌هایی که از این متغیر به عمل می‌آید از کد، استفاده می‌شود. برای بررسی مفاهیم کیفی، ابتدا باید آن‌ها را به شاخص‌های قابل اندازه‌گیری تبدیل نمود، سپس متغیرهای تعیین شده را که در واقع عینیت‌های عنصر کیفی مورد مطالعه می‌باشند، بررسی کرد. روش آماری اندازه‌گیری آن‌ها، تحلیل عاملی تأییدی با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری و نرم‌افزار آموس می‌باشد و با استفاده از نرم‌افزار SPSS نیز شاخص‌های توصیفی به دست می‌آیند. برای اندازه‌گیری آن‌ها از مقیاس ترتیبی (رتبه‌ای) و برای سنجش هر یک از گویه‌ها از طیف لیکرت استفاده می‌شود.

نمودار شماره (۱): سرمایه اجتماعی از دید این مقاله

ابزار و روش پژوهش

روش این تحقیق، بر اساس هدف، توسعه‌ای می‌باشد. نوع داده‌ها در روش تحقیق حاضر، به صورت کمی - کیفی می‌باشد. موضوع یا مسئله تحقیق حاضر به صورت تحلیلی و همبستگی (رابطه‌ای) می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق، شامل اعضای مؤسس تشکل‌های مردم نهاد (اعم از زن و مرد) ساکن استان مرکزی می‌باشد که بر اساس آمار موجود، تعداد آن‌ها ۱۳۰۴ نفر می‌باشد (فتح‌آبادی، ۱۳۹۴: ۱۹۵). حجم نمونه در این تحقیق، بر اساس فرمول کوکران به طور سختگیرانه، ۳۸۴ نفر می‌باشد. تشکل‌های مردم نهاد استان مرکزی شامل ۸ شبکه می‌باشند و به ترتیب درصد تعداد اعضای مؤسس آن‌ها، به شرح ذیل می‌باشند: ۱. شبکه خیرین (۲۵/۳٪)، ۲. شبکه اجتماعی (۱۸٪)، ۳. شبکه پیگیری، کاهش آسیب و درمان اعتیاد (۱۳/۸٪)، ۴. شبکه علمی، جوانان و کارآفرینی (۱۰/۴٪)، ۵. شبکه معلولین (۱۰/۲٪)، ۶. شبکه

سلامت (۹/۹٪)، ۷. شبکه منابع طبیعی و محیط زیست (۶/۸٪)، ۸. شبکه فرهنگ و هنر (۵/۷٪) (همان: ۲۵). گویه‌های پرسشنامه این مقاله، با توجه به فرضیه‌ها و با استفاده از نظریه پردازان سرمایه اجتماعی (اعتماد اجتماعی و انسجام اجتماعی) و توسعه سیاسی به صورت محقق ساخته با همکاری متخصصان مربوطه تنظیم شده است. ۶ گویه اول، اعتماد اجتماعی را از طریق بررسی صراحت، صداقت، پایبندی به تعهدات و تمایلات همکاری جویانه می‌سنجند. ۵ گویه دوم، انسجام اجتماعی را با بررسی میزان درک از محیط اطراف، حس تعلق به اجتماع، هماهنگی و همکاری متقابل و سازگاری با موقعیت‌های جدید می‌سنجند. ۵ گویه سوم، مشارکت سیاسی را از طریق شرکت در انتخابات، راهپیمایی‌ها، سخنرانی‌ها و فعالیت‌های سیاسی و همکاری در تغییرات توسعه‌ای می‌سنجند. ۵ گویه آخر، فرهنگ سیاسی را از طریق بررسی میزان اعتقاد به ارزش‌های اجتماعی (عدالت) در جامعه، درک صحیح از اهداف سازمان، احترام به آداب و رسوم سیاسی، توجه به ارزش‌های بنیادی سیاسی و آمادگی پذیرش تغییر، بررسی می‌نمایند. در تحقیق حاضر، از نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده (مطبق) استفاده می‌شود. ابزار گردآوری داده‌ها در تحقیق حاضر، هم از روش پیمایشی با ابزار پرسشنامه (ترکیبی از سؤال‌های باز و بسته) و هم از روش اسنادی (کتابخانه‌ای) با تکنیک‌های کتاب‌ها و مقالات (در روزنامه‌ها، مجلات و اینترنت) می‌باشد و با استفاده از نرم‌افزار آموس و مدل‌سازی معادلات ساختاری، تحلیل عاملی تأییدی انجام می‌شود و با استفاده از نرم‌افزار SPSS نیز شاخص‌های توصیفی به دست می‌آیند.

روایی ابزار پژوهش حاضر، از طریق اعتبار سازه‌ای و صوری به دست آمده است. تمامی گویه‌های استخراج شده در اختیار چند تن از اساتید و کارشناسان مرتبط با موضوع مورد مطالعه قرار گرفت و اشتراک نظر آن‌ها، مبنی بر معتبر بودن سنجه مورد نظر بود. پرسشنامه این تحقیق، برای سنجش آن چه که پژوهش، سعی در یافتن آن می‌کند، با توجه به نظر اساتید و صاحب‌نظران و مبانی نظری که در ادبیات تحقیق آمده طراحی و تنظیم شده است. برای تدوین پرسشنامه، ابتدا گویه‌های پرسشنامه تأثیر سرمایه اجتماعی بر توسعه سیاسی، با توجه به دو شاخص مورد نظر با همکاری متخصصان مربوطه، ساخته شد و پس از ساخته شدن از نظر مفهومی و دقت و به کارگیری کلمات معادل و جمله‌بندی مناسب، پایایی محتوایی آن توسط چند تن از متخصصان جامعه‌شناسی مورد مقایسه و بازبینی قرار گرفت. برای رفع نواقص و ابهامات مفهومی و رسیدن به ترکیب‌بندی ساده و کم‌نقص، پرسشنامه توسط یک گروه ۳۰ نفره از اعضای تشکلهای مردم نهاد، تکمیل شد و از آنان خواسته شد نظرات خود و کلمات و نکات مبهم را که احتمال دارد مخاطب را دچار اشتباه کند علامت‌گذاری کرده و توضیح دهند. بر اساس این داده‌ها پرسشنامه چندین بار مورد بازبینی و تجدیدنظر قرار گرفت. در این پژوهش برای تعیین پایایی مقدماتی، برای ۳۰ نفر از افرادی که عضو جامعه آماری بودند، پیش‌آزمونی به طور تصادفی اجرا شد. نتیجه این پردازش نشان داد که ضریب آلفای کرونباخ محاسبه‌شده، به عدد ۰+۱ نزدیک می‌باشد و نیاز به

حذف هیچ کدام از گویه‌های پرسشنامه نیست و در صورت حذف هر گویه، آلفای کرونباخ نیز تغییر قابل توجهی نخواهد داشت و می‌توان استنباط کرد که پرسشنامه مورد استفاده در پژوهش، پایایی بالایی دارد.

جدول شماره (۱): آمار پایایی

تعداد سؤالها	آلفای کرونباخ
۲۱	۰/۹۲۵

این خروجی جدول شماره (۱)، آلفای کرونباخ و تعداد سؤالها را ارائه می‌کند. آلفای کرونباخ برای ۲۱ گویه، برابر ۰/۹۲۵ می‌باشد و اگر ضریب آلفا بیشتر از ۰/۷ باشد، آزمون از پایایی قابل قبولی برخوردار است؛ بنابراین آزمون فوق، پایایی قابل قبولی دارد.

جدول شماره (۲): آمار توصیفی متغیرهای مستقل و وابسته

انحراف معیار	میانگین	حداکثر	حداقل	فراوانی
۰/۵۷	۳/۴۰	۵	۱/۵۵	۳۸۴
۰/۷۴	۲/۹۰	۵	۱	۳۸۴
۰/۶۳	۳/۹۹	۵	۱/۲۰	۳۸۴
۰/۵۳	۳/۸۵	۵	۱/۳۰	۳۸۴
۰/۵۴	۳/۹۰	۵	۱/۶۰	۳۸۴
۰/۶۲	۳/۷۹	۵	۱	۳۸۴
				تعداد معتبر (لیست بندی)
				۳۸۴

در جدول شماره (۲)، آمار توصیفی متغیر مستقل سرمایه اجتماعی با ابعاد (اعتماد اجتماعی و انسجام اجتماعی) و متغیر وابسته توسعه سیاسی با ابعاد (مشارکت سیاسی و فرهنگ سیاسی) که شامل فراوانی، حداقل و حداکثر بازه، میانگین و انحراف معیار می‌باشد، مشخص شده است. نتایج توصیفی نشان می‌دهد که تعداد جامعه آماری، ۳۸۴ نفر است و میانگین سرمایه اجتماعی (۳/۴۰) بالاتر از حد وسط (۳/۲۷) است و میانگین اعتماد اجتماعی (۲/۹۰) نزدیک حد وسط (۳) بوده که گویای این واقعیت است که اعتماد اجتماعی در حد متوسط است. نتایج جدول حاکی از آن است که میانگین انسجام اجتماعی (۳/۹۹)، از حد وسط (۳/۱) بالاتر است. میانگین توسعه سیاسی (۳/۸۵) می‌باشد که بالاتر از حد وسط (۳/۱۵) است و همچنین در میان ابعاد توسعه سیاسی، میانگین مشارکت سیاسی (۳/۹۰) از حد وسط (۳/۳) بالاتر است و میانگین فرهنگ سیاسی (۳/۷۹) نیز از حد وسط (۳) بالاتر می‌باشد. بالاترین میانگین مربوط به انسجام اجتماعی و پایین‌ترین میانگین مربوط به اعتماد اجتماعی است.

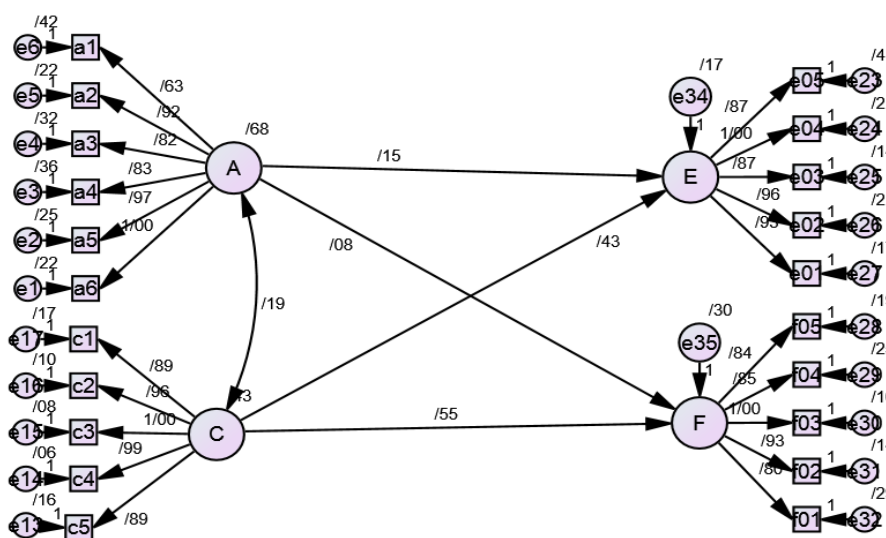
یافته‌ها

نتایج توصیفی با استفاده از نرم‌افزار SPSS نشان می‌دهند که بالاترین میانگین مربوط به انسجام اجتماعی و پایین‌ترین میانگین مربوط به اعتماد اجتماعی است. از نمونه تحقیق ۶/۶۵٪ از پاسخگویان را مردان و ۴/۳۴٪ را زنان تشکیل می‌دهند و این مورد، تصادفی بودن نمونه را بیشتر نمایان می‌کند. اغلب افراد تشکلهای مردم نهاد استان مرکزی دارای تحصیلاتی در حد فوق لیسانس می‌باشند و ۶/۲۱٪ از پاسخگویان بین ۳۰-۲۰ سال و ۱/۴۷٪ از آنها نیز بین ۴۰-۳۱ سال دارند و این آمار، بیانگر این است که بیش از نیمی از پاسخگویان جوان می‌باشند. از لحاظ توزیع فراوانی شبکه‌ها برحسب تعداد اعضای مؤسس تشکلهای مردم نهاد، شبکه‌های خیرین و اجتماعی بیشترین عضو و شبکه‌های فرهنگ و هنر و منابع طبیعی و محیط زیست کمترین عضو را دارند. طبق توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب شهر، نمایندگی‌های استان مرکزی ۳۷٪ و شهر اراک ۱۷/۷٪ کل پاسخگویان را تشکیل می‌دهند.

جدول شماره (۳): بار عاملی

برچسب	میزان معناداری	نسبت قطعی	ضریب مسیر	تخمین		
فرضیه اول	***	۴/۴۸۸	۰/۰۳۴	۰/۱۵۲	A=اعتماد	<--- مشارکت E=
فرضیه دوم	۰/۰۴۱	۲/۰۳۹	۰/۰۴۱	۰/۰۸۳	A=اعتماد	<--- فرهنگ F=
فرضیه سوم	***	۱۰/۴۵۷	۰/۰۵۳	۰/۵۵۴	C=انسجام	<--- فرهنگ F=
فرضیه چهارم	***	۹/۳۵۴	۰/۰۴۶	۰/۴۲۶	C=انسجام	<--- مشارکت E=
				۱/۰۰۰	A	<--- a6
			۰/۰۴۵	۰/۹۶۸	A	<--- a5
		۱۷/۷۲۷	۰/۰۴۷	۰/۸۳۳	A	<--- a4
		۱۸/۱۸۹	۰/۰۴۵	۰/۸۲۱	A	<--- a3
		۲۱/۵۰۹	۰/۰۴۳	۰/۹۱۷	A	<--- a2
		۱۳/۶۰۹	۰/۰۴۶	۰/۶۳۰	A	<--- a1
		۲۳/۲۴۸	۰/۰۳۸	۰/۸۸۶	C	<--- c5
		۳۲/۴۸۰	۰/۰۳۰	۰/۹۸۸	C	<--- c4
				۱/۰۰۰	C	<--- c3
		۲۸/۳۹۰	۰/۰۳۴	۰/۹۵۸	C	<--- c2
		۲۲/۶۱۸	۰/۰۳۹	۰/۸۸۰	C	<--- c1
		۱۱/۸۱۶	۰/۰۷۳	۰/۸۶۷	E	<--- e05
				۱/۰۰۰	E	<--- e04
		۱۵/۳۲۳	۰/۰۵۴	۰/۸۳۱	E	<--- e03
		۱۴/۷۹۳	۰/۰۶۲	۰/۹۱۷	E	<--- e02
		۱۵/۲۹۳	۰/۰۵۸	۰/۸۸۷	E	<--- e01
		۲۰/۲۲۹	۰/۰۴۲	۰/۸۵۸	F	<--- f05
		۱۸/۸۲۳	۰/۰۴۷	۰/۸۶۷	F	<--- f04
				۱/۰۰۰	F	<--- f03
		۲۳/۲۲۷	۰/۰۴۰	۰/۹۳۶	F	<--- f02
		۱۶/۹۴۳	۰/۰۴۸	۰/۸۲۱	F	<--- f01

در این پژوهش، از نرم‌افزار آموس استفاده شد و با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری، روش چند متغیره تحلیل عاملی تأییدی اجرا شد. بر اساس خروجی آموس جدول شماره (۳)، تحلیل عاملی همه سؤال‌ها (گویه‌ها)، با بار عاملی مثبت و بالای ۰/۵ و با $P\text{-Value}=0$ تأیید شدند. چون بار عاملی از ۰/۵ یا ۰/۶ (سختگیرانه) بیشتر است، قابل قبول می‌باشد. شاخص «مقدار احتمال یا میزان معناداری» ($P\text{-Value}$) آن‌ها صفر (سه ستاره) است. میزان تخمین ضریب مسیر در فرضیه اول (۰/۱۵)، در فرضیه سوم (۰/۵۵) و در فرضیه چهارم (۰/۴۳)، مثبت هستند و بالای ۰/۱ می‌باشند. در فرضیه دوم نیز به دلیل این که میزان تخمین ضریب مسیر $=0/08$ و به ۰/۱ نزدیک می‌باشد و $P\text{-Value}=0/04$ و نزدیک صفر (***) می‌باشد، پس می‌توان نتیجه گرفت که فرضیه دوم هم با شدت کمتری، تأیید شد؛ در نتیجه می‌توان گفت هر ۴ فرضیه مورد تأیید است. به استناد این تحلیل، فرضیه اصلی تأثیر سرمایه اجتماعی تشکل‌های مردم نهاد بر توسعه سیاسی نیز اثبات می‌گردد.

نمودار شماره (۲): مدل معادله ساختاری

جدول شماره (۴): شاخص‌های برازش مدل

نوع شاخص	علامت اختصار	معادل فارسی	دامنه قابل قبول	مدل تدوین شده
تطبیقی	CFI	شاخص برازش تطبیقی	۰/۹۰ - ۱/۰۰	۰/۹۰
	TLI	شاخص توکر- لوئیس	۰/۹۰ - ۱/۰۰	۰/۸۹
مقتصد	PNFI	شاخص برازش هنجار شده مقتصد	۰/۵۰ - ۱/۰۰	۰/۷۷
	PCFI	شاخص برازش تطبیقی مقتصد	۰/۵۰ - ۱/۰۰	۰/۷۹
	RMSEA	ریشه میانگین مربعات خطای برآورد	۰ - ۰/۰۸	۰/۰۸
	CMIN/DF	کای اسکور هنجار شده	کمتر از ۵	۳/۹۳
مطلق	CMIN	مقدار کای اسکور	وابسته به حجم نمونه	۷۲۴/۳۹
	RMR	ریشه دوم میانگین مربعات باقیمانده	کمتر از ۰/۱	۰/۰۵

خروجی آموس جدول شماره (۴)، نشانگر این است که شاخصهای برازش تطبیقی و توکر- لوئیس (شاخصهای نکویی برازش) در حد مطلوب هستند. در الگوی مورد بررسی، شاخص $CFI=0/90$ و شاخص $TLI=0/89$ است که حاکی از قابل قبول بودن مدل است. در الگوی مورد بررسی، از بین شاخصهای مقتصد، شاخص $PNFI=0/77$ و شاخص $PCFI=0/79$ می باشد که از شاخصهای نکویی برازش بوده و نشانگر مطلوب بودن مدل می باشند. از بین شاخصهای مقتصد، شاخص $RMSEA=0/08$ و شاخص $CMIN/DF=3/93$ می باشد که از شاخصهای بدی برازش بوده و حاکی از قابل قبول بودن مدل است. از بین شاخصهای برازش مطلق، $CMIN=724/39$ و $RMR=0/05$ نیز از شاخصهای بدی برازش بوده و مقادیر کمتر این دو شاخص بیانگر برازش بهتر داده ها است. همان گونه که ملاحظه می شود، مدل انتخاب شده وضعیت خوبی را از لحاظ معیارهای برازش برخوردار است.

در بررسی فرضیه های فرعی: نتایج حاصل از آزمون فرضیه فرعی اول حاکی از این است که اعتماد اجتماعی بر مشارکت سیاسی تأثیر مثبت و معناداری دارد.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه فرعی دوم نیز بر وجود تأثیر مثبت و معنادار (ولی نسبت به سه فرضیه دیگر، با شدت کمتر) اعتماد اجتماعی بر فرهنگ سیاسی تأکید می نماید.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه فرعی سوم حاکی از این است که انسجام اجتماعی بر مشارکت سیاسی تأثیر مثبت و معناداری دارد.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه فرعی چهارم هم نیز بر وجود تأثیر مثبت و معنادار انسجام اجتماعی بر فرهنگ سیاسی تأکید می نماید.

بر اساس فرضیه اصلی پژوهش، نتایج به دست آمده بیانگر این است که متغیر مستقل سرمایه اجتماعی با دو شاخص اعتماد اجتماعی و انسجام اجتماعی بر توسعه سیاسی تأثیر مستقیم دارد.

در پیشینه تحقیق، به روند کاهشی و افزایشی پی در پی سرمایه اجتماعی در ایران پی بردیم و این که سرمایه اجتماعی در ۳۰ سال اخیر، کاهش یافته و این در حالی است که به طور کلی در اکثر تحقیقات، رابطه سرمایه اجتماعی با توسعه سیاسی، ثابت شده است و در این خصوص تا حدود زیادی اتفاق نظر وجود دارد؛ یافته های پژوهش حاضر در مقایسه با یافته های تحقیقات پیشین در یک راستا هستند؛ با تفاوت این که در این تحقیق به اعتماد و وحدت درونی و انسجام تشکلهای مردم نهاد، توجه بیشتری شده و نقش و اهمیت حضور آنها در جامعه، بیشتر نمایان گردیده است.

بحث و نتایج

دستیابی به پیشرفت و توسعه سیاسی مستلزم حضور مردم می باشد و این امر در صورتی ممکن می شود که روحیه اعتماد اجتماعی و انسجام اجتماعی به شکلی مدرن و از طریق تشکلهای مردم نهاد در بین مردم رواج داده شده و همه مردم در رسیدن به توسعه همه جانبه، دلسوزانه خود را دخیل نمایند.

امروزه در کشورهای در حال توسعه، مسئولین جامعه در جهت انباشت سرمایه اقتصادی، سرمایه انسانی و سرمایه اجتماعی تلاش می‌کنند. هر جامعه‌ای که اندوخته‌های بیشتری از این سه نوع سرمایه در درون خود ذخیره نماید به راحتی می‌تواند در جهت توسعه گام‌های مؤثری به جلو بردارد. سرمایه اجتماعی، منبع و ابزاری برای دستیابی به توسعه سیاسی است.

بر اساس فرضیه‌های تحقیق، سرمایه اجتماعی بر توسعه سیاسی تأثیر مثبت و معناداری دارد. بر اساس تجزیه و تحلیل به دست آمده، محقق به این نتیجه رسید که در تشکل‌های مردم نهاد استان مرکزی، انسجام اجتماعی نسبت به اعتماد اجتماعی بر توسعه سیاسی تأثیر بیشتری دارد. به طور کلی نتایج تحقیق مشخص نمود که سرمایه اجتماعی بر توسعه سیاسی تأثیر مستقیم دارد. یافته‌های پژوهش حاضر در مقایسه با یافته‌های تحقیقات پیشین در یک راستا هستند؛ با تفاوت این که در این تحقیق به اعتماد و وحدت درونی تشکل‌های مردم نهاد توجه بیشتری شد و نقش و اهمیت حضور آن‌ها در جامعه، بیشتر نمایان گردید. با توجه به این که محقق در انجام این پژوهش هم از پرسشنامه باز و هم از پرسشنامه بسته استفاده کرده، از نظرها، پیشنهادها و تجربه‌های پاسخگویان بهره گرفته و با استفاده از نرم‌افزار آموس و مدل‌سازی معادلات ساختاری، از روش چند متغیره تحلیل عاملی تأییدی استفاده نموده و با استفاده از نرم‌افزار SPSS نیز شاخص‌های توصیفی به دست آمده و به نتایج ذیل دست یافته است: ماهیت شکل‌گیری و ادامه فعالیت تشکل‌های مردم نهاد بر اساس اعتماد می‌باشد. این تشکل‌ها از نیروهای داوطلب و کمک‌های مردمی و از سرمایه اعتماد مردم برای پیشبرد اهداف‌شان استفاده می‌کنند. ناگزیر باید بتوانند به نحو مطلوبی خود را به گروه‌های ذی‌نفع معرفی کرده و از همکاری و حمایت و پشتیبانی آن‌ها استفاده نمایند و باید از افرادی که در مورد سیاست‌های داخلی و خارجی، طرح‌ها و برنامه‌های روشنی دارند نهایت استفاده را کرده و از استعداد‌های نهفته و باطنی آن‌ها بهره ببرند. با گفتگو و ایجاد رابطه و تشویق افراد، ارتباط شایسته‌ای با آن‌ها برقرار نمایند و از این طریق، این تشکل‌ها را گسترش داده و نهادینه کنند. آن‌ها باید از نیروهای جوان و مستعد و به ویژه فعال، استفاده کنند و از تجربه افراد پیشکسوت در جهت کمک به جوانان یاری جویند و زمینه را برای تعامل بیشتر این دو قشر فراهم آورند. باید شایستگی، توانایی، مدیریت، کوشش و تعهد اولویت داشته باشند و از افراد توان‌مندی که دارای این ویژگی‌ها هستند استفاده کرده و توسعه سیاسی استان را مدنظر قرار دهند. باید در سطح استان، فرصت مشورت تحت ریاست تشکل‌های مردم نهاد استان مرکزی برای کلیه متفکران و مدیران شبکه‌ها به وجود آید تا در تمام طرح‌های بزرگ و کلان کشوری و مسائل اجتماعی، سیاسی و ... پیشنهادها و انتقادات خود را آزادانه ارائه داده و تبادل نظر نمایند. تشکل‌های مردم نهاد نقش مهمی در توسعه سیاسی نظام جمهوری اسلامی ایران و تحقق جبهه فرهنگی - اجتماعی انقلاب، جهت هم‌افزایی استعدادها و ظرفیت‌ها برای سامان دادن به اهداف نظام جمهوری اسلامی و مبارزه با دشمنان و شفاف‌سازی چالش‌های پیشرو و ایجاد نهادهای دموکراتیک و توسعه جامعه مدنی و کمک به برنامه‌ریزان برای توجه بیشتر به جبهه

مردمی نظام جمهوری اسلامی ایفا می‌کنند و از این طریق می‌توان روند رو به رشد توسعه سیاسی استان را مدنظر قرار داد. با توجه به این که سازمان‌های مردم نهاد تأثیر به‌سزایی در توسعه سیاسی دارند، ضروری است که در مذاکرات از آگاهی و اطلاعات کافی برخوردار باشند و اطلاعات خود را به روز و تخصصی نمایند. آگاهی و اطلاعات، منبعی کلیدی برای قدرت سازمان‌های مردم نهاد در جهان سیاست است. در مذاکرات بین‌المللی، نمایندگان سازمان‌های مردم نهاد، اغلب از آگاهی‌های تخصصی خود با هدف تصحیح اقدامات اتخاذ شده توسط تصمیم‌سازان دولتی و یا تغییر شیوه تعریف منافع آن‌ها بهره می‌برند. این آگاهی‌ها به دلیل پیچیدگی موضوعات مرتبط با شبکه‌ها، منابع باارزشی هستند و به همین دلیل تصمیم‌سازان، اغلب برای دریافت کمک در درک ماهیت مشکلات و اجرای سیاست‌های جایگزین مختلف به نمایندگان سازمان‌های مردم نهاد مراجعه می‌کنند. آگاهی و اطلاعات، مشروعیت مورد نظر را برای سازمان‌های مردم نهاد در مذاکرات فراهم می‌آورد و می‌تواند فرصت را برای تأثیرگذاری آن‌ها فراهم نماید؛ پس ضروری است که سازمان‌های مردم نهاد، ارتباط خود را با ۳ قسمت به طور دائم برقرار نمایند تا با توجه به ساختار خود، تأثیرگذاری بهینه‌تری داشته باشند:

۱. همکاری و تعامل با سازمان‌های دولتی و ساختار حکومت

۲. همکاری و تعامل با شبکه‌های مختلف سازمان‌های غیردولتی (مردم‌نهاد)

۳. همکاری و تعامل با آحاد مردم.

با توجه به نقش مهم و مؤثر تشکل‌های مردم نهاد، سازمان‌های دولتی باید با این تشکل‌ها رابطه و تعامل بیشتر و گسترده‌تری برقرار کنند و در خصوص برنامه‌ها، فعالیت‌ها و مسائلی که در سازمان، به وجود می‌آید تبادل اطلاعات نمایند. آن‌ها باید وجهه مردمی خود را حفظ کرده و از رانت‌خواری پرهیز کنند و باعث افزایش اعتماد مردم شوند. صداقت و راستگویی و شفافیت عمل و رعایت اخلاق و انصاف در تشکل‌ها موجب افزایش اعتماد و در نتیجه توسعه سیاسی می‌گردد. با پراکنده شدن افراد، ناامیدی و عدم مشارکت نیز افزایش یافته و در نتیجه توسعه سیاسی کاهش می‌یابد. حضور و فعالیت تشکل‌های مردم نهاد در اجتماع و معرفی آن‌ها از طریق نشریات و جلسات سخنرانی و تبلیغات و اعتقادات و پای-بندی آن‌ها به اعتقاداتشان تأثیر به‌سزایی در مشارکت مردم دارد. افرادی که عضو تشکل هستند نسبت به افراد عادی جامعه، مشارکت بیشتری در انتخابات دارند. پدید آوردن حس تعلق جمعی موجب می‌شود تا بی‌تفاوتی و بی‌مسئولیتی، جای خود را به احساس وابستگی و مسئولیت بدهد. تشکل‌های مردم نهاد باید وحدت خود را حفظ کرده و باهم تطابق داشته باشند. دبیران تشکل‌های مردم نهاد، باید با ایجاد انگیزه در بین اعضای تشکل و هماهنگی و نظارت و برنامه‌ریزی و ایجاد فضای صداقت در هر چه منسجم‌تر شدن اعضای تشکل‌ها تلاش کنند. هر چه تشکل‌های مردم نهاد، همگن‌تر و منسجم‌تر باشند، موجب شرکت بیشتر مردم در انتخابات و افزایش درصد آراء آن‌ها و در نتیجه، توسعه سیاسی می‌شوند. جامعه توسعه‌یافته از نظر سیاسی، ضمن برخوردار بودن از ثبات سیاسی، دارای ویژگی‌هایی چون کارآمدی،

سطح پایین فساد، پاسخگویی، مشارکت مردم در امور مربوط به خود، نظام حزبی قوی و سازمان یافته، آزادی رسانه‌ها و ... می‌باشد. امید است همان گونه که با گذشت زمان، به توسعه سیاسی بیشتری دست یافتیم، در آینده نیز با اعتماد و مشارکت و انسجام روزافزون تشکل‌های مردم نهاد و کلیه افراد استان، به توسعه سیاسی لازم دست یابیم و گامی بلند به سوی توسعه سیاسی کشور برداریم.

محقق پس از اتمام تحقیق چند مورد زیر را پیشنهاد می‌کند تا راهگشای تحقیقات دیگری در این

زمینه شود:

- پیشنهاد می‌شود تشکل‌های مردم‌نهاد در مورد مسائل مختلف تشکیل شده، بسط و گسترش یافته و تقویت شوند و افراد بیشتری را فرا خوانند و در مورد نحوه کارکرد خود به آحاد مردم اطلاع رسانی بیشتری کنند تا از جانب آن‌ها بهتر و بیشتر حمایت شوند.

- پیشنهاد می‌شود از نظریه نظریه‌پردازانی که زیاد شناخته شده نیستند نیز، استفاده کرد و آن‌ها را

مورد بررسی قرار داد و شناساند.

منابع

- ازکیا، مصطفی؛ و دیگران. (۱۳۸۹). *نظریه‌های اجتماعی معاصر با رویکرد توسعه*. تهران: نشر علم.
- الیوت، تامس استرنر. (۱۳۶۹). *درباره فرهنگ*. ترجمه: حمید، شاهرخ. تهران: نشر مرکز.
- اینگلهارت، رونالد. (۱۳۷۳). *تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی*. ترجمه: مریم، وتر. تهران: انتشارات کویر.
- بتسیل، میشل ام؛ و گرل، الیزابت. (۱۳۹۶). *دیپلماسی سازمان‌های مردم نهاد: تأثیر سازمان‌های مردم نهاد بر مذاکرات بین‌المللی زیست محیطی*. پژوهش و ترجمه: سبحان، طیبی؛ و رضا، عرب چادگانی.
- پاتنام، رابرت. (۱۳۸۰). *دموکراسی و سنت‌های مدنی (تجربه ایتالیا و درس‌هایی برای کشورهای در حال گذار)*. ترجمه: محمدتقی، دل‌فروز. تهران: نشر روزنامه سلام.
- پای، لوسین. (۱۳۷۴). *فرهنگ سیاسی و توسعه سیاسی*. ترجمه: مجید، محمدی. سال دوم، شماره ۱ و ۲، صص ۳۷-۴۷.
- پای، لوسین و دیگران. (۱۳۸۰). *بحران‌ها و توالی‌ها در توسعه سیاسی*. ترجمه: غلامرضا، خواجه سروی. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- تاج‌بخش، کیان. (۱۳۸۴). *سرمایه‌های اجتماعی: اعتماد، دموکراسی و توسعه*. نوشته رابرت پاتنام؛ و دیگران. ترجمه: افشین، خاک‌باز؛ و حسن، پویان. تهران: نشر شیرازه.
- حسینی، حسین. (۱۳۹۴). *سرمایه اجتماعی در توسعه سیاسی ایران*. کنفرانس بین‌المللی علوم انسانی، روان‌شناسی و علوم اجتماعی. تهران: مرکز همایش‌های بین‌المللی صدا و سیما، صص ۱۵-۱.
- خامنه‌ای، علی. (۱۳۸۶). *انسجام اسلامی، بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی سید علی خامنه‌ای*. تدوین: مؤسسه پژوهشی فرهنگی انقلاب اسلامی. تهران: مرکز نشر انقلاب اسلامی.
- خامنه‌ای، علی. (۱۳۹۰). *الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت از منظر رهبر معظم انقلاب اسلامی*. به اهتمام امیر سپاه‌پوش. به کوشش مرکز پژوهش‌های علوم انسانی صدا، تهران: انقلاب اسلامی.
- سعیدی، محمدرضا. (۱۳۹۱). *درآمدی بر مشارکت مردمی و سازمان‌های غیر دولتی*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی.
- عزتی، یونس. (۱۳۸۶). *سرمایه اجتماعی و نقش آن در مشارکت سیاسی مردم شهر ایلام در سال ۱۳۸۶*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اراک.
- عزیزیان، امید. (۱۳۹۵). *نقش سرمایه اجتماعی در پیشبرد توسعه سیاسی (مطالعه موردی: استان کردستان ایران بعد از انقلاب اسلامی ۱۳۵۷)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه رازی.
- عیوضی، محمدرحیم. (۱۳۸۵). *مشارکت سیاسی در جمهوری اسلامی ایران*. تهران: انتشارات مرکز اسناد انقلاب اسلامی. چاپ اول.
- غفاری، غلامرضا. (۱۳۹۰). *سرمایه اجتماعی و امنیت نظامی*. سازمان تحقیقات و مطالعات ناجا، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
- فتح‌آبادی، غلامرضا؛ و دیگران. (۱۳۹۴). *سازمان‌های مردم نهاد استان مرکزی*. اراک: دفتر امور اجتماعی و فرهنگی استانداری، خانه سازمان‌های مردم نهاد استان مرکزی.
- فوکویاما، فرانسیس. (۱۳۷۹). *پایان نظم، سرمایه اجتماعی و حفظ آن*. ترجمه: غلامعباس، توسلی. تهران: اطلس.
- قدیمی، مهدی. (۱۳۸۶). *بررسی میزان اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین دانشجویان دانشگاه‌های زنجان، پژوهشنامه علوم انسانی*. شماره ۵۳، صص ۹۲-۶۱.
- قوام، عبدالعلی. (۱۳۷۱). *توسعه سیاسی و تحول اداری*. تهران: نشر قومس.
- کلن، جیمز. (۱۳۷۷). *بنیادهای نظریه اجتماعی*. ترجمه: منوچهر، صبوری. تهران: نشر نی.
- معماریان، امید. (۱۳۸۳). *مهارت‌های ارتباطی و سازمان‌های غیردولتی*. تهران: برگ زیتون.

ملکی‌زاده، اکبر. (۱۳۷۴). بررسی نقش اعتماد متقابل مردم به حکومت در توسعه سیاسی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه امام صادق.

یو، دال سیونگ. (۱۳۸۱). فرهنگ سیاسی و توسعه سیاسی مطالعه تطبیقی کره و ایران. تهران: خانه سبز.

- Blair, H. (1997). **Donors, Democratization and Civil Society: Relating Theory to Practice**. States and Donors, New York, Martins Press.
- Butcher, J. (2007). **Ecotourism, NGOs and Development**. Routledge. 2 Park Square, Milton Park, Abingdon: Oxon OX 14 4RN.
- Field, J. (2003). **Social Capital**. Routledge. 2 Park Square, Milton Park, Abingdon: Oxon OX 14 4RN.
- Hyungjun, S. (2001). **Correlation between Social Capital and Political Participation: Considering National Economic, Political Development and Economic Inequality**. University of Arizona.
- Jackman, R., W. & Miller, R., A. (1998). Social Capital and Politics, *Annu. Rev. Polit. Sci.* 1: P.p: 47-73.
- Johnston, L. D., Bachman, J., G. & Malley, P., O. (1993). **Monitoring The Future: Questionnaire Responses from The Nation's High School Seniors 1991**. Ann Arbor, MI: Institute for social research.
- Kotler, B., L. (2005). Friends and Politics: Linking Diverse Friendship Networks to Political Participation. **The Social Logic of Politics: Personal Networks as Contexts for Political Behavior**. P.p: 152-170.
- Leighninger, M. (2006). **The Next Form of Democracy: How Expert Rule is Giving Way to Shared Governance- and Why Politics will Never be the Same**. Vanderbilt University Press.
- Misztal, B., A. (1997). **Trust in Modern Societies**. Oxford: Blackwell.
- Rice, T., W. & Ling, J. (2002). Democracy, Economic Wealth and Social Capital: **Sorting out the Causal Connection, Space and Polity**. Vol. 6, No. 3, P.p: 307-325.
- Saegert, S. & Winkel, G. (2004). Crime, Social Capital and Community Participation. **American Journal of Community Psychology**. 34, P.p: 219-233.
- Teney, C. & Hanquinet, L. (2012). **High Political Participation, High Social Capital? A relational analysis of youth social capital and political participation**. Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung and the University of York.

Investigating the Effect of Social Capital of Non- Governmental Organizations of Markazi Province on the Political Development

**Mitra Bayat
Hassan Kheiri
Mohammad Hossein Pouryani**

One of the influential factors in political development is the key factor of social capital. The current study seeks to investigate the effect of social capital of Non- Governmental Organizations of Markazi province on the political development. The desired indicators of social capital are social trust and cohesion. To achieve this purpose, Putnam, Coleman and Fukuyama's theories have been used and a survey (questionnaire) and documental method has been applied and by using Amos and structural equation modeling, confirmatory factor analysis is performed and descriptive statistics were obtained using SPSS. Cronbach's alpha coefficient for 21 items is 0/925 and has an acceptable amount of reliability. The statistical population includes the members of NGOs of Markazi province that is 1304 people which is obtained from a stratified random sampling method. The sample size is 384. The finding of the research reveals that, social capital of non-governmental organizations has a positive and significant effect on the political development. They play an important role in realizing the socio-cultural front of the revolution and increasing the talents and capacities to organize the political goals of the system and fight the enemies and to clarify the challenges ahead and the development of civil society.

Key words: Social Capital, Political Development, Political participation, Political Culture, Institutions of the people (Non-Governmental Organizations).